

SFWF-referat 1998

av
Christer Owe

Eltern als Mitgestalter - Föräldrar som medgestaltare

konferens för föräldrar och lärare
i
Mannheim november 1998

INNEHÅLL

Föräldrarollen	3
Mannheimkonferensen	3
Felicitas Vogts föredrag	4
Kvalitet	5
Ansvar	6
Samverkan och tolerans	7
Sammanfattning och slutsatser	8
Nyckelord	8

INLEDNING

Föräldrarollen

Vilken roll har föräldrar i waldorfskolan, hur kan den beskrivas, vilka gränser gäller för föräldrarnas medverkan i skolans liv och har föräldrarna en särskild roll när det gäller utvecklingen av waldorfskolan?

Dessa frågor känns mycket angelägna idag. Det senaste decenniets förbättrade resurser för waldorfskolorna i Sverige har mycket tydligt förändrat villkoren för skolorna, och detta på mer än ett sätt. De mer rättvisa ekonomiska resurser skolorna nu kan räkna med har inneburit att föräldrarna inte längre på samma sätt har en direkt uppgift i att se till att skolorna klarar den dagliga driften. En möjlig konsekvens av detta är att föräldraengagemanget har trappats ner. På många skolor upplever man just ett minskat föräldraengagemang, men det kan också hänga samman med förändrade villkor i samhället i stort. När tid blir en bristvara måste föräldrar prioritera. Krav på att arbeta övertid och att man som anställd ställer upp på kort varsel krymper utrymmet för engagemang i möten på skolan och andra sidosaktiviteter.

Samtidigt ökar behovet av att waldorfskolan kan agera mer professionellt på alla plan. Pedagogerna är i bästa fall waldorfbildade och med hög pedagogisk kompetens, men därmed är det inte självklart att de hinner, kan eller vill ägna sig åt administrativa sysslor på skolan. Här finns ett område där föräldrar kan utgöra en ovärderlig resurs. Genom sina respektive yrkeskunskaper, färdigheter och intresseområden kan föräldrarna bredda skolans totala kompetens. Det kan gälla allt från att anlägga en skolträdgård till att fylla i enkätsvar till Kommunförbundet; från att sköta råvaruinköp till skolköket till att hjälpa till att organisera hur skolans ledningsfunktioner optimeras. Förutsättningen är självfallet att man lyckas hitta rätt form för föräldrarnas medverkan, eftersom de rimligen huvudsakligen kan erbjuda sin arbetsinsats på sin fritid.

Mannheimkonferensen

Jag var en av två delegater som SFWF skickade på en konferens i Mannheim i november 1998. Mötet arrangerades av Freie Hochschule für anthroposophische Pädagogik, Zielstrasse 28, D 68169 Mannheim, tel +49 621 309 48. Mötet varade i fyra dagar och det var tolfte gången som föräldrar, studenter och lärare samlades i Mannheim.

Konferensen var mycket professionellt upplagt med föredrag, grupparbeten, konstnärligt övande, diskussioner i grupp och i plenum. Konferensernas huvudrubrik är alltid "Eltern als Mitgestalter" och årets tema var "Wie finden wir die spirituellen Quellen?" (Hur hittar vi de andliga källorna?)

Det fanns tolv arbetsgrupper att välja mellan och varje grupp var i sig mycket intressant och relevant. För mig framstod tema nummer fem som särskilt viktig, där jag också kände att jag hade en hel del att bidra med. "Elternverantwortung für die Waldorfschule von heute und Morgen" (Föräldraansvar i waldorfskolan i dag och i morgon). Samtalsledare för denna arbetsgrupp var Dr. Wolfram Dietrich, en mycket erfaren waldorfförälder som varit med att arrangera tidigare möten. Dr. Dietrich höll även ett underhållande föredrag en kväll, där han gav goda exempel på ett levande och fritt tänkande. I sitt föredrag varnade han för det han kallade *förtunningsrisken*, dvs. att med färre waldorfbildade verksamma lärare så tunnbas ut som skolorna vilar på. Med svagare förankring i waldorfpedagogiken riskerar skolan

sitt rykte och även rörelsen på sikt. En negativ spiral kan uppstå som sätter stor press på hela rörelsen inklusive de banker som idag finansierar lån till byggen mm.

Att här kronologiskt återge fyra dagars intensivt arbete kring ett tama låter sig inte göras. I stället väljer jag här att lyfta fram tre centrala aspekter som ständigt återkom i diskussionerna, därefter redovisar jag vad som kom fram under sammanfattningen och slutligen försöker jag komprimera alla intryck till några centrala begrepp som vi kan kalla nyckelord. Nyckelorden skulle kunna användas som "kom-ihåg-lista" när verklighetens detaljer skymmer sikten av helheten.

Som egen reflexion kan jag tillägga att det finns en stor risk i att waldorfskolorna lockar intresserade föräldrar med en beskrivning av pedagogiken och arbetet i skolan på ett sätt som sedan inte stämmer med verkligheten. När "varudeklarationen" inte stämmer uppstår kvalitetsfrågor och därpå följande kritik som i sig kan skapa förtroendeklyftor. När beskrivningen av verkligheten inte stämmer med verkligheten lever skolan med andra ord farligt.

FELICITAS VOGT's FÖREDRAG

Den första kvällen möttes vi av ett mycket inspirerande föredrag av Felicitas Vogt. Här har jag plockat ut några särskilt värdefulla tankar från hennes föredrag.

om social kompetens

Felicitas Vogt citerade ungraren Imre Kertész, som i sin roman "Mannen utan öde" beskriver följande symptom på bristande social kompetens:

- Att inte kunna varsebli verkligheten korrekt
- Att alltför mycket lida under trycket av ett antal "måsten"
- Att kontaktförmågan med andra människor brister
- Att vi inte har någon konfliktberedskap

Störningarna kan bero på att varseblivningen av det egna jaget är rubbat. (Se även längre fram i denna sammanfattning angående källor till social kompetens).

om barnens parallella biografier

Barn och ungdomar lever enligt Felicitas Vogt flera parallella av varandra oberoende biografier samtidigt:

I familjen, i skolan, på fritiden och så småningom även i yrkeslivet respektive livsuppgiften. Barnens livssituation är fragmenterad och de klarar inte av att leva i världen. Alltför sällan får barnen uppleva yrkeslivet.

om möten med människor

Att utveckla sinnen för att förstå andra människor är en förutsättning för social kompetens. Vi återfinner nuförtiden vårt eget jag i andra människor, inte inom oss själva. Vi är de vi möter. Detta är ett slags själslig body-building; att se en social uppgift för den egna biografien genom de möten vi har med andra. Vi behöver också gemensamt ta tag i vår tids problem.

KVALITET

När vi diskuterar kvalitet i en waldorfskola måste vi först börja med att göra klart för oss vad vi menar med begreppet kvalitet. Vilken kvalitet är det vi vill värdera? Finns det risk att hamna i mätbarhet, att kvalitet blir detsamma som att ha uppnått mätbara mål av typen:

- ett visst antal lärare per elev
- ett lågt antal frånvarotimmar på lektioner
- tjocka periodhäften
- hur långt man hunnit i den tyska grammatikboken?

Kvalitet är att jämföra och bedöma. Något kan ha låg eller hög kvalitet, men vi värderar kanske olika yttringar olika. För en förälder är det en hög kvalitet på skolan om barnen har mycket läxor - för en annan förälder är det högsta kvalitet om barnen slipper läxor överhuvudtaget. Innan man ger sig i kast med detta svåra begrepp måste man således reda ut var man står och vad man menar med kvalitet, annars blir alla följande diskussioner med stor sannolikhet av låg kvalitet.

Kopplar vi kvalitetsfrågan till utvecklingsfrågan inser vi ganska snart att för att en kvalitetsdiskussion ska vara meningsfull krävs att slutsatserna har någonstans att "ta vägen", att det finns sätt att hantera slutsatser och bedömningar, så att inte felaktigheter upprepas. I många sammanhang talas om kvalitetssäkring, man säkrar kvaliteten upprätthålls och hur erfarenheter tas upp i lärande processer. I en dynamisk verksamhet som en waldorfskola blir detta ännu viktigare än i många andra sammanhang, eftersom skolans verksamhet i så stor utsträckning bygger på det som kan skapas mellan människor, till skillnad från t.ex. verkstadsproduktion som till sitt syfte har att få fram fysiska produkter.

När man diskuterar kvalitetssystem behöver man, tror jag, vara mycket tydlig med att poängtera de principiella skillnaderna mellan en waldorfskola och näringslivet, som många föräldrar kanske hämtar egna erfarenheter från. När vi diskuterade dessa frågor i Mannheim kom flera tänkvärda synpunkter och inlägg upp, som jag tycker kan tjäna som utgångspunkter för gruppdiskussioner på olika skolor. För det är ju inte svaren som är det viktiga, det är frågorna och hur vi arbetar med dem.

Kvalitet och skolans kärna

- Definiera kvalitetsbegreppen och förklara vad som är waldorfpedagogik
- Var formas skolans idé
- Vem är skolans spirituella ledare?
- Var finns "the quality management" i skolan?

Kvalitet ur barnets och föräldrarnas perspektiv

- Kvalitet börjar med en själv
- Kvalitet blir mätbar genom barnen; mer hur deras sinnesstämning är än vad de tankemässigt kan formulera
- Det är viktigt att föräldrar ställer frågor: "varför gör ni på detta viset?" och att det finns utrymme för dialog. Det är viktigt att det finns utrymme för frågor. Kvalitet uppkommer när man får fråga.
- Föräldrar måste hävda antroposofin som grund för skolan, det är en kvalitetsbas.
- Skolningsvägen är individens kvalitetsutvecklingsarbete

Kvalitet och framtiden

- Vi behöver nya kvalitetsverktyg för att utveckla en dynamisk skola
- Var finns förändringsviljan och incitamentet till förändring?
- Finns det en motsättning i att kvalitet i ena stunden är att göra som man alltid gjort (=upprepning), och i andra stunder att kvalitet är att förnya sig (=utveckling)?
- Kvalitetsfrågan hänger ihop med tillgången på utbildade waldorflärare
- Det är viktigt att livfullt gestalta och behålla livskraften i skolan, att skolan fylls med livskrafter
- Det är en viktig uppgift att finna kvaliteten i de processer som finns och utvecklas i skolan

ANSVAR

På samma sätt som när det gäller kvalitetsfrågorna måste vi, när vi vill diskutera ansvarsområden i waldorfskolan, först reda ut vad som åsyftas.

Som föräldrar har vi ett särskilt ansvar för våra barn, vi tar också ansvar för våra egna liv och vår samhällsliga situation. När vi väljer att sätta barnet i waldorfskolan, tar vi också på ett övergripande plan ansvar för barnets skolgång. På ett annat plan ger vi lärarna vid skolan förtroendet att lotsa barnet genom de tolv åren. En del ansvar flyttas därvid osynligt över från föräldrarna till läraren. Som en konsekvens av vårt val tar vi som föräldrar nu ett delansvar för skolans situation, hjälper till där det behövs eller engagerar oss i olika arbetsgrupper i skolan.

På Mannheimmötet kom ofta uttrycket "besen-backen-bauen" upp, dvs. det fanns många föräldrar som upplevde att signalerna från lärarna var att föräldrar behövdes när skolan skulle städas (besen), baka kakor (backen) eller att bygga hus (bauen). Otåligt ville man göra mer, men upplevde inte att det fanns arbetssätt som tillät detta. Wolfram Dietrich slog fast att det var dags att föräldrarna lämnar rollen av de som i första hand bygger, bakar och städar.

Ansvarsfrågan kan därför också sägas vara intimt sammanflätad med det organisatoriska i skolan. Hur kommer olika arbetsgrupper till stånd? Vem ger vem mandat att göra vad, och hur följs åtgärder och beslut upp? För att göra frågan om ansvar ännu mer komplex kan nämnas att ansvarstagande mycket starkt hänger ihop med känslan av fri vilja, av frihet. Bara den som själv vill göra något kan ta på sig ett ansvar på rätt sätt. Hela friskoletanken hänger ihop med detta, vilket de svenska politikerna missat. Om skolorna var fristående skulle de yrkesverksamma kunna ta ansvar på rätt sätt för sin skola. Diskussionspunkter blir därför:

Ansvar och frihet

- Hur förbinder jag mig som lärare respektive förälder med skolan?
- Hur går det till när jag av fri vilja väljer att ta ansvar för något i skolan?
- Hur ser man till att föräldrar inte känner att de MÅSTE utan att de själva VILL ta ansvar?

Ansvar ur föräldrasynpunkt

- Det är ett föräldraansvar att barnet lever harmoniskt, att det kommer till skolan utsövd och mätt
- Föräldrar kan undersöka vad föräldragruppen är bra på i sina yrkesroller

- Föräldrar kan också fråga läraren vad han/hon behöver hjälp med

Ansvar och organisation

- Vem skall ansvara för vad inför vem?
- Hur delegeras ansvaret?
- Kan samma typ av ansvar ges till avlönad personal som till frivilliga?
- Hur kontrolleras att uppgifterna genomförs?
- Hur ser ansvarsgränserna ut?

SAMVERKAN OCH TOLERANS

Föräldrarollen i skolan börja i mötet med barnets lärare. Som förälder har jag valt skolan, träffat lärare och bekräftat valet, direkt eller indirekt. Nästa steg är att bygga upp ett förtroende mellan hemmet och skolan - hur ska läraren veta och förstå hur just mitt lilla barn brukar bete sig? Genom samtal och dialog växer i en önskesituation gemensamma bilder fram. Barnet står i mitten och förändras av en ny livssituation, men känner i bästa fall undermedvetet att både föräldrarna och lärare önskar samma sak.

Våga fråga! Ställ många frågor utan att linda in dem i fördomar eller kritik, håll sinnena öppna för nya infall och annorlunda, oväntade svar. Man skulle önska att alla nya föräldrar insåg värdet av ett visst tålamod. Bekräftelse på att barnet trivs och utvecklas i rätt takt måste inte komma med en gång. Ge processerna tid! Så småningom klarnar bilden. Barnet kommer till skolan, kommer hem igen och börjar berätta om kamraterna. Snart blir det dags att lära känna de andra föräldrarna. På mötet kom ett par intressanta tankegångar upp just kring arbetet föräldrar emellan:

Föräldrar måste ta andra föräldrar på allvar!

Det är inte bara med läraren ett förtroendefullt förhållningssätt kan bli fruktbart. Även mellan föräldrar är det viktigt att bygga broar.

När föräldrar känner varandra når de längre

Detta betyder att föräldrarna genom att träffas till exempel utanför skolans ram kan bygga upp förståelse för varandras sätt att vara mot sina barn. Så småningom kommer nämligen värdemönstren och åsikterna kring konkreta frågor som veckopeng, läggtider, TV-tittande, fotboll, matkultur mm att brytas, och då är det ovärderligt att känna de andra föräldrarna väl.

Föräldrautbildning - av föräldrar för föräldrar

Denna tanke är inte ny, men är ändå värd att föra vidare. Genom att be erfarna föräldrar hålla i studiecirklar eller informationskvällar för nyblivna föräldrar, skapas en helt annan situation än när föräldrarna enbart får lyssna på en eller flera lärare. Föräldraperspektivet förenar på ett självklart sätt och det finns en chans att förståelsen för olika förhållningssätt ökar, när studiegruppen är mer jämlik på det formella planet.

Skolan får in mycket kunskap genom föräldrarna. Samarbete handlar oftast om att upptäcka detta och förvalta det som föräldrarna kan bidra med på skilda plan. Tolerans blir här ett nyckelord, att finna plats för olika åsikter och låta de komma fram, inte fälla för snabba

omdömen om varandra eller varandras åsikter. Det måste finnas ett forum att yttra sig i. Öppenhet och transparens var ord som ofta återkom under Mannheimmötet.

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

När vi skulle sammanfatta fyra dagars arbete i arbetsgruppen, använde vi oss av en mycket spännande arbetsmetod som både framhävde det väsentliga och samtidigt involverade alla deltagare. Metoden kräver tid och kan förmodligen bara användas när man lärt känna varandras sätt att uttrycka sig på en aning.

Metoden

skulle kunna kallas halveringsmetoden.

- Alla fick först var och en för sig själv formulera fyra viktiga slutsatser som sammanfattade vad mötet kommit fram till. Alla fick fyra minuter på sig för detta.
- Därefter skulle vi parvis jämföra våra sammanlagt åtta slutsatser och av dessa enas om att behålla fyra, och återigen på fyra minuter.
- Nu skulle alla par bilda kvartetter, dvs. fyra personer skulle banta ner åtta slutsatser till fyra, på fyra minuter.
- Efter denna tredje halvering av slutsatser, fick alla kvartetter redovisa sina väl av- och sammanvägda slutsatser inför hela kretsen.

Det var en mycket intressant metod för att låta alla komma till tals och både få välja ut och sammanväga vilka slutsatser som var de bästa.

Från mötet noterades också en rad svar på frågan: **Vad är föräldrarnas uppgift?**

- att göra det andliga förstaeligt
- att verka för att föräldrar närmar sig frågorna med öppenhet och respekt, särskilt inför de spirituella frågorna
- att medvetet arbeta med förtroendeskapande åtgärder
- att föräldrar åtar sig att hjälpa andra föräldrar
- att föräldrar blir beslutsbärare
- att förmedla waldorfpedagogikens innehåll till omvärlden
- att stötta lärarutbildningar och lärarfortbildningar
- att tillåta och stötta en mångfald av initiativ
- att skapa mötesplatser där frågor blir naturliga
- att skapa medarbetarförsamlingar, partnerskap, föräldraråd mm för olika former av med- och samverkan
- att göra det möjligt för lärare att kan koncentrera sig på sin pedagogiska uppgift genom att förvaltningsärenden sköts på annat sätt
- att ledsaga det egna barnet på ett positivt sätt
- att stämma av sina egna förväntningar på pedagogiken med verklighetens pedagogik

NYCKELORD

Ibland hjälper det oss att komma ihåg en tankekedja genom att vi läser ett enda ord. Det kan räcka att skriva just ett nyckelord på en lapp, så minns man sammanhanget och resten av tankekedjan. Nedanstående lista är tänkt att fungera just på det sättet. Med bakgrund i allt det

som skildrats i det föregående, kan lista tjäna som stolpar och stödord för mer omfattande tankar. Hur var det nu vi tänkte ...? och så faller bitarna på plats.

ständigt återkommande nyckelord

- Öppenhet
Öppenhet inför pedagogikens möjligheter, men också inför varandras förhållningssätt
- Dialog
Dialog mellan föräldrar och föräldrar, mellan föräldrar och lärare, mellan lärare och lärare, mellan lärare och elever
- Förtroende
Förtroende är en förutsättning för ett bra resultat
- Transparens
- Transparens, i motsats till den grå slöja som många upplevde sig skönja i skolan. En slöja som döljer de verkliga besluten, eller där dialogen med föräldrarna upplevdes som ofullständig och oklar.

kvalitets- och framtidsfrågor

- Det är tydligt att föräldrarna vill waldorf
- Kvalitet börjar med en själv
- En förutsättning för att utvecklas är att få göra fel
- Den som går i andras spår lämnar inga egna spår efter sig
- Vad ansvars av vem inför vem?

i det stora perspektivet

- Fyra källor till social kompetens:
uppmärksamhet, ett äkta intresse för andras liv, att söka lagbundenheter, att känna tacksamhet för hälsan
- Vikten av rörelse - waldorfrörelse
- Waldorfpedagogiken behöver antroposofin och vice versa
- Känslan ska omvandlas till handling
- Tankar har ett inflytande på världen